

Др Радмило Вучић

Узгреднице

Углавном рационализаторско, и рационалноме упућено мишљење нашег савременика одваја теоријску мисао и њен циљ, истину, од целине личности и извора њених побуда, од оних снага, делом условљених делом идејно обраћених, које истину прихватају међу своје покретачке побуде. Тако се долажење до истине одваја потпуно од пречишћавања духа и целе личности као његовог носиоца. Техника мишљења одваја се од технике живљења у знаку истине.

То сужавање видокруга и веза духа са облашћу мотива упрошћује његов лик и олакшава пораст многобројних конструкција, које је тешко пратити и критички сејати, али доприноси и порасту самозадовољства личности, која се сва изживљава у таквом производњењу свеоправдајућих теорија. Долази се, на тај начин, до ситуације да је тешко повући границу између допуштеног и недопуштеног, моралног, неморалног и аморалног, између добра и зла уопште. Скоро се каткад због туђег злочина као саодговорни осетимо јаче погођени него њихов извршилац. Код хришћанског мислиоца то је могло бити, али из сасвим другог става: из свељубави према добру и заједничкој, надличној одговорности за зло. Општа греховност човеке природе везана је за надличну одговорност и потребу испаштања, окајања — што се не може спојити са истицањем законске (светске) одговорности као главне.

**
*

Никад на човекову мисаоност није као покретач утицало Ништа. Ништа не може да буде ни извор нити смисао, још мање циљ света. Оно није ни биће, нити може да буде мотивациона снага кога било облика стваралаштва, најмање човековог оплемењеног живота.

Замишљајући материју као једину реалност чинимо уствари то: стављамо себе пред Ништа и упућујемо се само на техничко мишљење, на срачунавање срачунљивога, на несхватање Естетскога, Доброга и Светога, док се Истина своди на истоветност. Човек-мислилац увршћује тада себе у мртвило материје, и принуђава на тумачење постанка, бића и циља бесмислом.

Имајући то на уму мора човек да се запита: како је могао материјализам да се изграђује на Хегеловој филозофији? Из апсолутног ума ниче — материја!

**
*

Сваки философ иде за претстављањем Бића помоћу једног система појмова. Несистематски мислилац иде од мисли до мисли, али ипак тако да Биће само себе прикаже, да богатство своје разноврсности доведе до израза у појединачним мислима. Као што се нуминозна стварност манифестује кроз индивидуе, тако се и ту она тежи да прикаже кроз мноштво појединачних мисли. При томе долази до израза индивидуална условљеност сваке мисли, као и њихове целине.

**
*

Има истина које се једино симболом могу изразити, а које су убедљиве као и оне које су приступачне рационалној форми. Оне су у једном погледу значајније од ових других: доживљавају се целином личности, дакле силазе до мотивационих снага акција, понашања, држања. Уметност и религија не би без њих могле ни да опстану; исто тако ни политичка акција, у којој рационалне истине играју врло малу улогу: како би иначе били могући сви ужаси ратова међу културним народима? Зато се не може ни симболички израженим истинама признати без даљег вредност и моћ оплемењивања. И оне, исто као рационализоване могу бити у вези са вредностима.

**
*

Без обзира на карактер философске зграде, она постаје радом ума. И ирационализам се изграђује ослонцем на ум и помоћу њега: он само признаје, подвлачи, анализује оно на шта се свако философирање ослања, од чега полази, миче се храни: оно чему је ум изражајно средство, пут, освешћење, а што једнострано рационализам или превића или пориче. Макар само као потенција, ум себе потврђује, изграђује, уобличава освешћавањем онога што обухвата њега и ирационално из чега полази и чиме се заснива.

**
*

Свака мисао, доведена до израза, указује на нешто више од себе, у крајњој линији на смисао целокупности. Она ниче из доживљаја нечега што превазилази, носи, осмишљава сваку специфичност, истину изражену у условљеном руху. Без те своје везе са смислом целокупности она остаје тренутна варница и брзо нестаје, често не остављајући ни траг. Тако је свака истина, изречена у афоризму, сведок једног сложеног односа између сагледане истине и њеног неисцрпивога извора.

**
*

Просвећивање је плод вере човека у себе, у сопствене моћи. Прати га ентузијазам и буди снаге активирајући их до извесне мере.

Оно је ослободило неких странпутица пониклих из уздицања људскога до божанскога. Тамо где је заиста у питању божанско у човеку, напротив, просвећивање је унело више забуне него просвећења. Јер, полазећи од човека, углавном од вере у свемоћ разума, оно је потисло искуство о томе да се Апсолут открива само одабраним духовима, па и њима само у тренуцима надахнућа, којима претходи уздицање изнад свега условљенога. Јер, за продирање у свет слободе потребан је и одговарајући акт, акт из слободе. Мада то изгледа противречно, ипак је тако: ослобођењем од себе, од свога везаног Ја човек се уздиже до света слободе. Таквом освећењу се не приступа разумом већ целим бићем. Оно се не постиже принудом, већ једино скрућењем пред Свезагонетним.

**
*

Наш ум, идући ка истини супротставља неистину, естетскоме неестетско, добру зло, свему позитивном негативно.

Са доживљавањем светог је другачије: оно постоји као „нешто сасвим друго” од свега посталога, дакле од не-светог. Тако се ту тек јавља проблем појаве несветог и поред светости, тј. апсолутне посебности, постојања у себи, за себе, неусловљено, у чистоти од свега замисливога: Зашто, како је то могуће?

Као да склоп човековог ума не омогућава одговор на то питање. Остављено је то вери.

**
*

И сама мисао противи се претераној рационализацији: тај процес само донекле иде упоредо са њеним естетским уобличавањем. Међутим, ово друго је тек јемац њеног ширења: истина нам је јаче приступачна својом естетском, него логичком формом. Успео афоризам је колико логичка толико естетска појава. Уметник као мислилац увек је био популарнији него филозоф. Катедарски филозоф скоро никад није популаран, а његов утицај не иде даље од домета његове катедре, тј. непосредних ученика. Код њега логика, систем иде испред дубинског, доживљеног, емоционално прожетог уосећавања, кушања, продубљивања, од чега зависи настављање мисаоног живота.

**
*

Полемика је најчешће полазак из површности, долазак у хаос.

**
*

Најдубља истина говори без речи, шири се на све стране, напредује незауоставиво. Она се манифестује кроз целокупну стварност, што наш интелект често заборавља, откидајући из ње један њен делић.

**
*

Историја философије у свом пуном обиму не би се ограничавала на развој философема у ужем смислу. Она би пратила сложену човекову мисаоност, све облике у којима се приказује. Границе сопственог сазнајног апарата упућујући историчара на уске границе рационалне философије. Један универзалан ум нашао би чисту мисаоност у народној умотворини, религиозном духу, у уметности — свуда где се тражи интелектуална обрада датога и задатога.

**
*

Самоосвешћење постигнуто у философији иде до границе условљености самога философирања. Осмишљење, оправдање, вредновање њега самога долази до израза тек у метафизици и религији. Јер тек оне осветљавају успостављену везу човека са Апсолутом, са праизвором вредности.

Тако посматрана, хришћанска — и уопште религиска — антропологија носи у себи своје објашњење и оправдање. Она не значи натурализовање религиозности већ р е л и г и о з и р а њ е природњачкога духа.

**
*

Човек као проблем, док му се приступа као делу природе није загонетнији од ње. Можда једино као најсложенији део природе, али ипак подложен њеним општеживотним законима. Антропологија као природна наука одваја се од зоологије из техничких, методских разлога, не из начелних.

Али, узет у целини, као *духовно* биће, човек чини посебан проблем. Свет *мотива*, највећим делом подсвесних, непосредно је неприступачан научној методи јер се никад не манифестује потпуно. Он се отвара пред научним истраживачем као нешто ново, сложено, неразумљиво јер углавном остаје изван појаве чак и уколико је, по претпоставци, искуствен. У њему се скрива свет *слободе*, присутне само у човеку.

Историја, док тражи догађаје тражи њихове непосредне покретаче, узроке, остаје сигурна наука. Извори пружају чињенице. Али, чим се пита о мотивима улази у метафизику, или бар у спекулативну психологију.

Отуда у делима разних историчара мноштво различитих ликова о истој историјској личности или покрету. Тешко је приступити објективно, без уношења одређеног, свога или бар људског мерила вредности, суда ономе што је било људско, али вођено надљудским.

**
*

Рационално као потенција налази се у самом Бићу, дакле и у бићу човека, у суштини његовог духа. Отуда могућност утицања на измену човека предавањем знања, поуком, преношењем мисли. Буђењем рационалнога покреће се бар рационални део оног недиференцираног комплекса који чини основу, покретачку снагу стваралачког

потеза ка делу, ка изразу. Заједно са рационалним моментом покреће се цео комплекс сложених импулса, уколико су они повезани са изворним, са бићем духа, са оним у њему из чега полазе сви његови уобличени акти.

Наравно, оскудна личност, она у којој је све ванрационално кржљаво, претставља слабо тле. Ни велика знања и рационални потстицаји не покрећу код ње ништа друго, или мало шта, до разум. Има духовно мртвих врло рационалних личности. Њихов душевни живот претставља један логички апарат, компјутер који може да пруже многе познате чињенице и доводи их у везу, а да никад не каже неку нову мисао, непознату истину.

**
*

Ако се замисли спровођење до крајњих конзеквенција сваког од могућних логичких ставова, дакле стварање система од полазне тачке ума, било би могућно наћи у природи довољно чињеница за доказивање свакога. И сваки такав систем могао би са пуно права да себе истиче као најтачнији, све остале као погрешне. То је могуће јер је свет чињеница бескрајан, али исто тако и његова логичност. С друге стране, способност људског ума да од сваког свог полазног става изгради систем такође нема граница. бесконачности су неисцрпиве. Зато ни *философирање* неће никад доћи до *философије*, као ни природне науке до сазнања *природе* у њеној целини.

**
*

Упознавање генезе стваралаштва у којој било области духа чини приступачним, блиским како личности и дела појединих учесника у њој, тако и човека уопште, али их нипошто *не* објашњава. Отуда применљивост разних теорија на њу, и могућност да се те теорије допуњују, али такође и међусобно противрече.

**
*

Мисаоној јединки, човеку немогуће је не доживети своју укљученост у процес света; бар ницање из, и прелажење у њега неумитно изазива тај доживљај. Од способности за безпредрасудно тумачење тога прадоживљаја зависи читава судбина појединца: он ће га или замаглити и схватити као бесмислену игру атома, чему следује и живот сведен на тренутак и место; или ће га освестити једним духовним ликом коме се отвара бесконачност света надиску, ствених вредности, што има за последицу свестрано продуктиван, вредносан живот.

**
*

Рационално сазнање и самосвест човекова напредују упоредо. Њихове границе показују се већ у односу на свет појава: ничу из под- и надсвеснога, чиме се не трансцендира. Научни ум, нарочито

у техници, истиче надмоћ човека над осталом природом. Философски покушава да прекорачи границе искуственога говорећи о бићу његовом. Тек религиозни дух својим целинским и обостраним додиром са универзалним током ствари, пружа неку слику о њему и одређује место и исправну самосвест човека.

Summary

Dr. Radmilo Vuchich

APHORISMS

The author argues that the highest truths can be expressed only through the symbols, apprehended not only by reason but through the experience of the whole person. Each thought is related to the meaning of the cosmic whole.

For the human reason the experience of the holy is an experience of something *»totaliter aliter«*. There begins the domain of belief.

Polemics mostly starts with superficiality and ends with chaos.

The deepest truth speaks without words, permeates the whole of reality, from which our intellect cuts off only one small particle.